

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity
Slovenská jednota klasických filológov

KATEDRA KLASICKÝCH JAZYKOV

FESTIVAL
TYRNAVIENSE

HOC EST:

ABSTRAKTY PRÍSPEVKOV

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA

16. decembra 2024 v Trnave

TYRNAVIAE

KEGA 007TTU-4/2022

Slovo na úvod

Pracovníci Katedry klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave sú od roku 2022 riešiteľmi projektu KEGA č. 007TTU-4/2022 Filozofické diela z produkcie historickej Trnavskej univerzity (1635 – 1777) ako svedectvo pokrokového vedeckého myslenia v slovenskom milieu v 18. storočí. Projekt je zameraný na preklad a analýzu konkrétnych filozofických diel z knižnej produkcie historickej Trnavskej univerzity, ktorá pôsobila v Trnave v 17. a 18. storočí ako jedna z najstarších univerzít na našom území. Filozofia bola odjakživa základnou disciplínou univerzitného vzdelávania, a to jednak pre študentov artistickej fakulty, ako aj pre študentov teológie, práva i medicíny, pričom sa predpokladalo, že filozofické vzdelanie je základom štúdia a tvorí vstupnú bránu do propedeutiky aj ostatných vedných odborov. Výskum filozofických textov má preto nesporný význam.

Predkladaný projekt vo svojej koncepcii nadväzuje na výsledky úspešne ukončeného grantu Antológia z diel profesorov filozofie pôsobiacich na historickej Trnavskej univerzite (1635 - 1777) a pokračuje v skúmaní vedeckého potenciálu a napredovaní trnavskej filozofickej školy, jednej z dvoch najstarších filozofických škôl (popri prešovskej) na území Slovenska. Sústreďí sa predovšetkým na porovnanie so západoeurópskym filozofickým myslením v danom období s prihliadnutím na pokrokovosť názorov trnavských filozofov, odklonenie sa od scholastického modelu filozofického myslenia a vedeckú komunikáciu s európskymi filozofickými autoritami daného obdobia. Cieľom riešiteľského kolektívu je sprístupnenie prekladu a následná interpretácia nielen parciálnych filozofických textov z prostredia Trnavskej univerzity, ale predovšetkým vydanie prekladov ucelených diel, ktoré vychádzali v kníhtlačiarni historickej Trnavskej univerzity v latinskom jazyku, pričom súčasťou elektronických bilingválnych latinsko-slovenských edícií má byť aj štúdia, ktorá prezentuje výsledky výskumu filozofickej tvorby daného autora spolu s interpretačnými východiskami predkladaného diela.

V treťom roku riešenia projektu bolo naplánované vedecké podujatie, kde by sa prezentovali výsledky výskumu v rámci projektu, splnené ciele, bilingválne latinsko-slovenské publikácie, ale otvorila by sa aj diskusia ohľadom moderných kritických edícií textov. Takéto širšie koncipované podujatie sa uskutočnilo 16. decembra 2024 na pôde Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a boli naň pozvaní odborníci v oblasti klasických štúdií zo Slovenska i zahraničia. Predkladaná publikácia obsahuje anotácie príspevkov v slovenčine a angličtine všetkých, ktorí na medzinárodnej vedeckej konferencii vystúpili.

Katarína Karabová

* * *

Abstrakty *Festivale Tyrnaviense*

Brožúrka abstraktov medzinárodnej vedeckej konferencie

© Mgr. Katarína Karabová, PhD.

© Mgr. Jozef Kordoš, PhD.

© Katedra klasických jazykov, Filozofická fakulta TU v Trnave, 2024

ISBN 978-80-568-0716-3

Táto publikácia je výstupom z riešenia grantovej úlohy Kega č. 007TTU-4/2022 Filozofické diela z produkcie historickej Trnavskej univerzity (1635 – 1777) ako svedectvo pokrokového vedeckého myslenia v slovenskom milieu v 18. storočí.

This book is supported by the Kega Agency, number 007TTU-4/2022 Philosophical works produced at the historic Trnava University (1635 – 1777) as a testimony to progressive scientific thinking in the Slovak milieu in the 18th century.

Program vedeckej konferencie *Festivale Tyrnaviense*

16. decembra 2024

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava
miestnosť 3P1 (3. poschodie)

8,15 – 8,45 **Registrácia**
8,45 – 9,00 **Otvorenie konferencie prof. Zuzana Lopatková, prodekanka
Filozofickej fakulty TU**

9,00 – 10,00 **1. blok – *Libri collecti Latino-Slovaci quattuor* – moderuje
Henrieta Žažová**

Jozef Kordoš: Stephanus Csiba: Dissertatio historico-physica de admirandis Hungariae aquis. (Tyrnaviae, 1713) / Štefan Čiba: Historicko-prírodovedná rozprava o podivuhodných vodách Uhorska

Nicol Sipekiová: Ioannes Ivancsics: Institutiones logicae (Tyrnaviae, 1757) / Ján Ivančíč: Základy logiky.

Katarína Karabová: Antonius Reviczky: Elementa philosophiae naturalis (Tyrnaviae, 1758) / Anton Revický: Základy prírodnej filozofie.

Erika Juríková: Andreas Jaszlinszky: Institutionum Physicae Pars Altera, seu Physica Particularis in usum Discipulorum Concinnata. Sectio quarta. De aquis. (Tyrnaviae, 1761) / Andrej Jaslinský: Základy fyziky, časť druhá čiže čiastková fyzika zostavená pre úžitok študentov. Štvrtá sekcia. Vody.

10,00 – 10,15 **Prestávka na kávu**

10,15 – 11,45 **2. blok – *Antiqua* – moderuje Jozef Kordoš**

Erika Brodňanská – Ján Živčák: K prekladu autobiografickej poézie sv. Gregora z Nazianzu v intenciách zásad formulovaných prof. Miloslavom Okálom

Peter Fraňo: Niekoľko poznámok k Ciceronovmu prekladaniu slovesa ἐπέχειν v spise *Academica priora*

Jiří Šubrt: Konfesionální charakter Augustínových Vyznání

Marcela Andoková: Postoj Rimánov k životnému prostrediu očami antických autorov

Frederik Pacala: Niceta de Remesiana a jeho *De utilitate hymnorum*

Karla Vymětalová: Omáčka garum a Apiciovo dílo *De re coquinaria*

11,45 – 12,00 **Prestávka na kávu**

12,00 – 13,00 **3. blok – *Mediaevalia* – moderuje Erika Juríková**

Anabela Katreničová: Zrkadlo panien ako ideál ženských stredovekých cností

Vít Hinka: Polemika o františkánskou chudobu v perspektivě listin Angela Clarena

Daniela Rošková: Hľadanie práva podľa Varadínskeho registra

Ivan Lábaj: *Vir bonus, dicendi peritus* – zachované reči J. Sambuca

13,00 – 14,00 **Obedňajšia prestávka**

14,00 – 15,00 **4. blok – *Neolatina* – moderuje Ivan Lábaj**

Lubor Kysučan: Motivy z antických dejín v díle Bohuslava Balbína

Zsófia Kádár – Henrieta Žažová: Študenti gymnázia v Trnave v 17. a 18. storočí

Svorad Zavorský: Trnavské dejiny Byzancie a Osmanskej ríše

František Šimon: Dizertácia F. J. Fukera *Generalia medicinae* (Tyrnaviae, 1773)

15,00 – 15,15 **Prestávka na kávu**

15,15 – 16,00 **5. blok – *Varia* – moderuje Katarína Karabová**

Angela Škovierová – Miriam Poriezová: Edície a spracovanie starších latinských textov v periodiku *Solemnia Kishontanae* (1809 – 1842)

Ľudmila Eliášová Buzássyová: Lexikografické diela slovenských klasických filológov

Ema Pavlákova – Mária Šibalová: Výučba grécko-latinskej lekárskej terminológie na stredných zdravotníckych školách

16,15 – 17,00 **Prezentácia nových kníh**

17,00 – 18,00 **Okrúhly stôl k problematike moderných kritických edícií**

Abstrakty.

Marcela Andoková: Postoj Rimanov k životnému prostrediu očami antických autorov

4 Tento príspevok analyzuje postoj Rimanov k prírode a prírodnému prostrediu v širšom zmysle v kontexte environmentálnej histórie, ktorá skúma, ako ľudia v Stredomorí interagovali so životným prostredím a ako ho ovplyvňovali. Počas gréckej a rímskej nadvlády sa vyskytovali pozitívne aj negatívne environmentálne praktiky. Prístup antických ľudí k životnému prostrediu formovalo niekoľko faktorov, ako napríklad poľnohospodárstvo, urbanizácia či využívanie prírodných zdrojov. Napríklad erózia pôdy sa stala významným problémom v rímskom období, najmä v regiónoch ako severná Afrika a Blízky Východ, kde nadmerné využívanie pôdy viedlo časom k zníženiu jej produktivity. Rímski autori, ako napríklad Plinius Starší, zdokumentovali niektoré z týchto poľnohospodárskych praktík, čím poukázali na zhoršovanie životného prostredia v určitých regiónoch. Preto sa v tomto článku pokúsím vysvetliť, do akej miery pomáhala rímske náboženstvo chrániť prírodu a životné prostredie v starovekom Ríme.

Marcela Andoková: The Romans' Attitude to the Natural Environment Through the Eyes of Ancient Authors

This contribution explores Roman's attitude towards nature and natural environment in a broader sense within the context of environmental history that examines how people in the ancient Mediterranean interacted with and impacted the environment. During Greek and Roman dominance both positive and negative environmental practices emerged. Several factors shaped their environmental approaches, such as agriculture, urbanization and resource exploitation. For instance, soil erosion became a significant issue in the Roman period, especially in regions like North Africa and the Near East, where overexploitation led to decreased productivity over time. Roman authors such as Pliny the Elder documented some of these agricultural practices, showing awareness of environmental degradation in certain regions. In this paper I will therefore try to show how Roman religion helped protect the nature in the ancient times.

Doc. Mgr. et Mgr. Marcela Andoková, MA, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra klasickej a semitskej filológie, Gondova 2, 811 02 Bratislava, marcela.andokova@uniba.sk

Erika Brodňanská – Ján Živčák: K prekladu autobiografickej poézie sv. Gregora z Nazianzu v intenciách zásad formulovaných prof. Miloslavom Okálom

Pred niekoľkými dekadami prof. Okál formuloval podrobné zásady pre preklad gréckej a latinskej poézie do slovenčiny, ktoré komunita klasických filológov dodnes prijíma za svoje. Je však absolútne rešpektovanie týchto pravidiel optimálnym prekladateľským prístupom aj v druhej dekáde 21. storočia? Mal by byť, alebo nemusí byť tento typ prekladu v súlade s celkovým kontextom vývoja literatúry a básnického prekladu na Slovensku? Príspevok sa bude zaoberať týmito otázkami na materiáli pripravovaného prekladu autobiografickej poézie (99 básní v daktylských a jambických veršoch) sv. Gregora z Nazianzu. Preklad sa pridrža Okálových zásad, ale s istými výnimkami. Tie sa týkajú najmä prízvukovania predložiek a jednoslabičných slov, možných zakončení jambického trimetra a daktylského pentametra, ale aj používania štvor- a viacslabičných slov. V týchto ohľadoch sa uprednostňujú normy, ktoré sa na Slovensku intuitívne vyformovali v preklade viazanej poézie novšieho dáta (napr. Smrekove jambické a daktylské prebásnenia románskych básní a drám z 15. – 17. storočia). Príspevok chce otvoriť diskusiu aj o tom, ako pristupovať k prekladu antických metier na pozadí súčasných teórií o prekladových normách a normatívnosti (normy ako sociálne konštrukty, ktoré môže prekladateľská komunita udržiavať, ale aj meniť).

Erika Brodňanská – Ján Živčák: On the Translation of the Autobiographical Poetry of St. Gregory of Nazianzus in the Light of the Principles Formulated by Professor Miloslav Okál

Several decades ago, Miloslav Okál established a set of rules for the translation of Ancient Greek and Latin poetry into Slovak. Since then, these rules have guided both theoretical and practical approaches to translation among classical scholars in Slovakia. Does this mean that absolute adherence to them is the optimal approach to translating the Classics in the second decade of the 21st century? Should not this type of translation be in line with the overall context of literature and literary translation in Slovakia? Our conference presentation will raise these questions against the background of the forthcoming translation of St. Gregory of Nazianzus' autobiographical poetry (99 poems in dactylic and iambic verse). The translation follows Okál's principles, but with some exceptions. These concern in particular the accentuation of prepositions and monosyllabic words, the possible endings of iambic trimeter and dactylic pentameter, but also the use of multisyllabic words. In these respects, preference is given to the norms that have developed in Slovakia in the translation of more recent poetry (e.g. Smrek's iambic and dactylic translations of late medieval and 17th-century poetry and drama). The presentation will also open a discussion on how to approach the translation of Ancient Greek and Latin metres with reference to contemporary theories of translation norms

(e.g. norms as social constructs that can be preserved but also changed by the community of active translators).

Doc. Mgr. Erika Brodňanská, PhD., Katedra klasickej filológie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Moyzesova 9, 040 01 Košice, erika.brodnanska@upjs.sk

Mgr. Ján Živčák, PhD., Ústav svetovej literatúry SAV, v. v. i., Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, jan.zivcak@savba.sk

* * *

6 **Ľudmila Eliášová Buzássyová: Lexikografické diela slovenských klasických filológov**

Štúdia sa venuje slovníkom klasických jazykov, ktoré vznikali na Slovensku od momentu zrodu slovenskej klasickej filológie až po súčasnosť. Prináša analýzu konkrétnych lexikografických diel, mapuje ich reflexiu akademickou obcou v dobe ich vzniku a s odstupom času hodnotí ich význam v širšom kultúrnom a spoločenskom kontexte.

Ľudmila Eliášová Buzássyová: The Lexicographical Works of Slovak Classical Philologists

The study examines dictionaries of classical languages created in Slovakia from the inception of Slovak classical philology to the present day. It analyzes specific lexicographic works, traces their reception by the academic community at the time of their creation, and evaluates their significance over time within a broader cultural and social context.

Doc. Mgr. Ľudmila Eliášová Buzássyová, PhD.: Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra klasickej a semitskej filológie, Gondova 2, 811 02 Bratislava, ludmila.buzassyova@uniba.sk

* * *

Peter Fraňo: Niekoľko poznámok k Ciceronovmu prekladaniu slovesa ἐπέχειν v spise *Academica priora*

Príspevok sa zaoberá analýzou prekladania gréckeho slovesa ἐπέχειν v Ciceronovom spise *Academica priora*. Týmto pojmom sa vo filozofii skepticizmu označoval epistemologický akt takzvaného „zdržania sa súdu“. Rímsky autor používa v zachovaných častiach spisu *Academica priora* pri prekladaní tohto filozofického pojmu latinské sloveso *sustinere* (napr. Cic. *Ac.* 2, 48, 53, 68, 94, 98, 104, 107, 108). Ako ale vieme z jeho korešpondencie (Cic. *Att.* 13, 21, 3), Atticus po obdržaní tohto spisu navrhoval Ciceronovi nahradiť toto latinské sloveso slovom *inhibere*. Cicero spočiatku s touto zmenou súhlasil,

no na základe osobnej skúsenosti s použitím tohto výrazu v bežnom jazyku nakoniec požiadal Attica, aby sa vrátil k pôvodnému výrazu *sustinere*. Tieto dodatočné informácie nám pomáhajú lepšie pochopiť autorov spôsob práce pri prekladaní gréckych filozofických pojmov do latinčiny.

Peter Fraňo: Some Remarks on Cicero's Translation of the Verb ἐπέχειν in *Academica priora*

This paper deals with the analysis of the translation of the Greek verb ἐπέχειν in Cicero's *Academica priora*. In the philosophy of scepticism, this term was used to refer to the epistemological act of so-called "restrain". The Roman author uses the Latin verb *sustinere* in translating this philosophical term in the extant parts of the *Academica priora* (e.g. Cic. *Ac.* 2, 48, 53, 68, 94, 98, 104, 107, 108). But as we know from his correspondence (Cic. *Att.* 13, 21, 3), Atticus, after receiving this writing, suggested to Cicero to replace this Latin verb by the word *inhibere*. Cicero initially agreed to this change, but eventually, based on personal experience with the use of the term in common language, asked Atticus to revert to the original *sustinere*. This additional information helps us to better understand the author's method of working in translating Greek philosophical terms into Latin.

Doc. Mgr. Peter Fraňo, PhD., Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Filozofická fakulta, Katedra filozofie a aplikovanej filozofie, Námestie J. Herdu 2, 917 01 Trnava, peter.frano@ucm.sk

* * *

Vít Hlinka: Polemika o františkánskou chudobu v perspektivě listin Angela Clarena

Příspěvek na základě odborné literatury a analýzy pramenů přibližuje konflikt papeže Jana XXII. (1316 – 1334) s františkánským řádem v diskusi ohledně otázky, zda Kristus a apoštolové byli držitelé vlastnictví. Studie analyzuje 3 stěžejní buly Jana XXII. z let 1322 – 1323 (Quia nonnunquam, Ad conditorem canonum, Cum inter nonnullos), v nichž papež učení o chudobě Krista a apoštolů popřel a následně označil za heretické. Tyto dramatické události ve svých listech a kronice dějinně teologickým náhledem reflektoval přímý svědek oněch událostí Angelo Clareno, jehož postřehy dokreslují specifika celého konfliktu.

Vít Hlinka: The Franciscan Poverty Controversy in the Perspective of the Papers of Angelo Clareno (+1337)

Based on scholarly literature and source analysis, this paper presents the conflict between Pope John XXII (1316 – 1334) and the Franciscan Order in the debate over whether Christ and the apostles were possessors of property. The study analyzes three key bulls of John XXII from 1322 – 1323 (Quia nonnunquam, Ad conditorem canonum, Cum inter

nonnullos) in which the pope denied the doctrine of the poverty of Christ and the apostles and subsequently labeled it heretical. These dramatic events were reflected in his letters and chronicle with a historical and theological insight by Angelo Clareno, a direct witness of the events, whose observations illustrate the specifics of the conflict.

Mgr. Lic. Vít Hlinka, Ph.D., Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění, vit.hlinka@upol.cz

* * *

8 **Erika Juríková: Andreas Jaszlinszky: Institutionum Physicae Pars Altera, seu Physica Particularis in usum Discipulorum Concinnata. (Tyrnaviae, 1761) / Andrej Jaslinský: Základy fyziky, časť druhá čiže čiastková fyzika zostavená pre úžitok študentov. (Tyrnaviae, 1761)**

Cieľom príspevku je predstaviť edíciu vybranej časti latinskej učebnice Andreja Jaslinského *Institutionum Physicae Pars Altera, seu Physica Particularis in usum Discipulorum Concinnata. Tyrnaviae (Tyrnaviae 1761)*, ktorá sa venuje otázkam vôd. Vychádza spolu s paralelným slovenským prekladom v elektronickej edícii *Opera Latino-Slovaca Electronica* na Trnavskej univerzite. Dokazuje, že Andrej Jaslinský, profesor filozofie na historickej Trnavskej univerzite, vo svojich prácach komunikoval s najaktuálnejšími vedeckými teóriami i tézami, snažil sa ich zapracovať do svojho pohľadu na svet, čo bol na jeho dobu veľmi odvážny a pokrokový počin. Andrej Jaslinský patril medzi vedecky významných predstaviteľov filozofie na Trnavskej univerzite. Pôsobil na nej v období relatívne slobodnej a progresívnej tvorby trnavských filozofov a v jeho práci možno sledovať pokrokové aj konzervatívne tendencie. Nezostal v zajatí scholastického aristotelizmu a tomizmu, ale objavoval a preferoval nové vedecké metódy skúmania, ktoré sa odrazili v jeho učebniciach pre univerzitných študentov. V učebnici sa okrem iného venoval problematike vôd, ktorá spadala do tzv. *philosophia naturalis*. Vody rozdeľuje podľa ich výskytu v rôznych typoch vodných priestranstiev a zdôrazňuje ich rozmanitosť, delí ich podľa kvality na slané a sladké. Osobitne sa zameriava na liečivé vody a kyselky na území Horného Uhorska. Na základe dôkazov o prúdení morskej vody spôsobom pohybmi vetra a s vplyvom mesiaca a jeho jednotlivých fáz odvodzuje časové údaje prílivu a odlivu. Použitými metodami a spôsobom výkladu Jaslinský v texte dokázal otvorenosť svojho myslenia a odvahu hľadať vedeckú pravdu.

Erika Juríková: Andreas Jaszlinszky: Institutionum Physicae Pars Altera, seu Physica Particularis in usum Discipulorum Concinnata (Tyrnaviae: Typis Academicis 1761)

The aim of this paper is to present an edition of a selected part of the Latin textbook by Andreasz Jaszlinszky, *Institutionum Physicae Pars Altera, seu Physica Particularis in*

usum Discipulorum Concinnata. Tyrnaviae (Tyrnaviae 1761), which is devoted to the problems of waters. It is published together with a parallel Slovak translation in the *Opera Latino-Slovaca Electronica* edition at the University of Trnava. It proves that Andreasz Jaszlinszky, professor of philosophy at the historic University of Trnava, interacted with the most up-to-date scientific theories and theses in his works, trying to incorporate them into his world view, which was a very courageous and progressive feat for his time. Jaszlinszky was one of the scientifically significant representatives of philosophy at the University of Trnava. He worked there during a period of relatively free and progressive work by Trnava philosophers, and both progressive and conservative tendencies can be traced in his work. He did not remain in thrall to scholastic Aristotelianism and Thomism, but discovered and favoured new scientific methods of inquiry, which were reflected in his textbooks for university students. In his textbook he dealt, among other things, with the problem of the waters, which fell under the so-called *philosophia naturalis*. He classifies waters according to their occurrence in different types of bodies of water and emphasises their diversity, dividing them according to their quality into salty and fresh. It focuses in particular on the medicinal waters and acid waters of Upper Hungary. He derives the timing of tides from evidence of the flow of sea water caused by wind movements and the influence of the moon and its phases. By the methods and manner of interpretation used, Andreasz Jaszlinszky demonstrates in the text the openness of his thinking and the courage to seek scientific truth.

Doc. Mgr. Erika Juríková, PhD., Trnavská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra anglického jazyka a literatúry, Priemyselná 4, 918 43 Trnava, erika.jurikova@truni.sk

* * *

Zsafia Kádár – Henrieta Žažová: Študenti gymnázia v Trnave v 17. a 18. storočí od štatistických údajov k bežnému životu

Jezuitské gymnázium v Trnave od svojho založenia v roku 1616 až do zrušenia Spoločnosti Ježišovej pápežským dekrétom v roku 1773 bolo jedným z najväčších stredných škôl v Uhorskom kráľovstve a v Rakúskej provincii jezuitov vôbec. Hoci bolo v posledných desaťročiach vydaných niekoľko publikácií o univerzitných študentoch a univerzitnom živote, oveľa menšia pozornosť bola venovaná gymnáziu. A to napriek tomu, že počet žiakov gymnázia, najmä vo veku 8 až 20 rokov, bol oveľa vyšší ako počet univerzitných študentov. Matriky gymnazistov, ktoré sa zachovali takmer kompletne, boli počas uplynulých rokov spracované do databázy. Celkovo bolo spracovaných 71 098 zápisov 28 650 žiakov. Databáza tak poskytuje veľmi podrobný obraz o študentoch, ktorí formovali život v meste. V príspevku okrem štatistických údajov ponúkame aj pohľad na každodenný život gymnazistov a pokúsime sa zodpovedať otázky: Ako trávili voľný čas chlapci, ktorí žili v konviktoch, seminároch a súkromných meštianskych domoch? Ako sa stravovali? Aké šibalstvá vyvádžali, keď občias narušovali pokojný život obyvateľov mesta?

Zsafia Kádár – Henrieta Žažová: Grammar School Students in Trnava in the Seventeenth and Eighteenth Centuries: From Statistical Data to Everyday Life

From its foundation in 1616 until its papal suppression in 1773, the Jesuit grammar school (gymnasium) of Trnava was one of the largest secondary schools in the Kingdom of Hungary and in the Austrian Jesuit Province as well. Although several analyses have been published in recent decades about the university students and university life, the gymnasium has received much less attention. The number of grammar school pupils, mainly aged between 8 and 20, was much higher than the university students. Years of work have gone into the processing of the grammar school registers (matricles) in the form of a database, as almost all the registers of the gymnasium have been preserved. In total, 71.098 enrolments of 28.650 pupils have been recorded, giving a more detailed picture than ever before of the student population that shaped the contemporary life of the town. In our presentation, we will look beyond the statistics to give an insight into the daily lives of the students: how did the boys, who lived in convicts, seminaries and private burgher houses, spend their free time, what did they eat and what mischief did they get up to, sometimes disrupting the peaceful life of the townspeople?

Zsófia Kádár PhD, Universität Wien, Institut für Österreichische Geschichtsforschung, ORCID ID 0000-0002-4826-2179, kadarzsofiaklara@gmail.com

PhDr. Henrieta Žažová, PhD., Trnavská univerzita, Ústav dejín Trnavskej univerzity, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, henrieta.zazova@truni.sk

* * *

Katarína Karabová: Antonius Reviczky: Elementa philosophiae naturalis (Tyrnaviae, 1758) / Anton Revický: Základy prírodnej filozofie (Trnava, 1758)

Anton Revický (1713 – 1781) bol významný filozof a prírodovedec, ktorý pôsobil ako profesor filozofie na historickej Trnavskej univerzite (1635 – 1777). Svoju pedagogickú činnosť oslobodil od scholastického nánosu a koncipoval ju na princípoch súvekeho moderného prístupu k vyučovaniu prírodných vied. Do popredia kládol experiment spolu s rozumovým poznávaním a získavanie vedomostí uvedomovaním si príčin a súvislostí medzi jednotlivými javmi. Výsledkom jeho vedeckej činnosti je dvojzväzkové dielo s názvom *Elementa philosophiae naturalis* (1757, 1758) – Základy prírodnej filozofie. Príspevok predstavuje úvodnú časť Revického publikácie, prvú dišputu, ktorá sa venuje astronómii. Autor v nej definuje tri základné astronomické modely a argumentuje pre aj proti nim, pričom odkazuje na vtedajšie vedecké authority. Súčasťou vydania sú aj nápadité ilustrácie, ktoré Revický názorne pri výklade využíva. Kompletný text prvej dišputy

vychádza v rámci bilingválnej edície Opera Latino-Slovaca Electronica, ktorá bola založená v roku 2020 na Katedre klasických jazykov FF Trnavskej univerzity.

Katarína Karabová: Antonius Reviczky: Elementa philosophiae naturalis (Tyrnaviae, 1758) / Antonius Reviczky: The Elements of Natural Philosophy (Trnava, 1758)

Anton Revický (1713–1781) was a prominent philosopher and natural scientist who served as a professor of philosophy at the historical University of Trnava (1635–1777). His doctrine seems to be liberated from the confines of scholasticism, being based on the principles of the contemporary modern approaches to the natural science education. Reviczky emphasized experimentation combined with rational inquiry and the acquisition of knowledge through understanding causes and relationships between phenomena. The result of his scientific work is a two-volume work entitled *Elementa Philosophiae Naturalis* (1757, 1758). The paper introduces the opening section of Reviczky's publication, the first disputation, which focuses on astronomy. In this section, the author defines three fundamental astronomical models and presents arguments both for and against them, referencing the scientific authorities of the time. The publication also includes imaginative illustrations that Reviczky effectively uses to enhance his explanations. The complete text of the first disputation is published as part of the bilingual edition Opera Latino-Slovaca Electronica, which was established at the Department of Classical Languages at the University of Trnava in 2020.

Mgr. Katarína Karabová, PhD., Trnavská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra klasických jazykov, Hornopotočná 23, 918 43, Trnava, katarina.karabova@truni.sk

* * *

Anabela Katreničová: Zrkadlo panien ako ideál ženských stredovekých cností

Stredoveké Zrkadlo panien pravdepodobne z pera nemeckého benediktínskeho mnícha Konráda z Hirsau predstavuje panenstvo ako ideál života zasväteného službe Bohu i blížnym a svojim adresátom predkladá vzor cností hodných nasledovania. Zasväteným pannám nastavuje pred oči pomyselné zrkadlo, do ktorého mali pohliadnuť a podľa ktorého mali žiť. Predkladaný príspevok predstavuje cnosti, ktoré sa očakávali od zasvätených panien a poukazuje na zmeny, ktoré sa v tejto otázke udiali od čias sv. Augustína.

Anabela Katreničová: Mirror of Virgin as the Ideal of Women's Virtues in Middle Ages

The medieval treatise entitled *Mirror of virgins*, written probably by the German Benedictine monk Conrad of Hirsau, presents virginity as an ideal of a life dedicated to the

service of God and fellow human beings, and presents its addressees with a model of virtues worthy of imitation. Conrad places an imaginary mirror in front of the consecrated virgins' eyes, into which they were supposed to look and by which they were supposed to live. The proposed paper presents the virtues that were expected of consecrated virgins and points to the changes that have taken place in this matter since the time of St. Augustine.

doc. Mgr. et Mgr. Anabela Katreničová, Ph.D. Prešovská univerzita v Prešove,
Filozofická fakulta, Inštitút germanistiky a romanistiky, Katedra romanistiky, 17.
novembra č. 1, 080 01 Prešov, anabela.katrenicova@unipo.sk

* * *

Jozef Kordoš: Stephanus Csiba: Dissertatio historico-physica de admirandis Hungariae aquis. (Tyrnaviae, 1713) / Štefan Čiba: Historicko-prírodovedná rozprava o podivuhodných vodách Uhorska

Príspevok sa pokúša o všeobecnú charakteristiku Historicko-prírodovednej rozpravy o podivuhodných vodách Uhorska (Tyrnaviae 1713) na základe identifikácie tých črt textu, ktoré trnavskú dizertáciu robia špecifickou v porovnaní s inými rovnako zameranými prácami, predovšetkým však v porovnaní so základnou rovnomennou prácou Juraja Wenera Krátka správa o podivuhodných vodách Uhorska. Ukazuje sa, že Wernerov text, hoci doplnený o niektoré novšie údaje, predstavuje prvú časť každej kapitoly, ktorá má deskriptívny charakter a prináša vždy čosi ako súbor dát určený na filozofickú analýzu. Tá sa následne ponúka čitateľovi v súbore otázok a odpovedí, ktorými sa každá kapitola uzatvára po prvej deskriptívnej časti. Dizertáciu je rovnako možné vnímať v kontexte pedagogického procesu ako text, ktorý vznikol aj s cieľom stať sa didaktickou pomôckou.

Jozef Kordoš: Stephanus Csiba: Dissertatio historico-physica de admirandis Hungariae aquis. (Tyrnaviae, 1713) / Stephanus Csiba: Dissertation in the History and Natural Science of the Wonderous Waters of the Hungarian Kingdom (Tyrnaviae, 1713).

The paper aims on a general characterization of the work Dissertation in the History and Natural Science of the Wonderous Waters of the Hungarian Kingdom (Tyrnaviae 1713). The general characterization results from pointing out the specific features of the Tyrnavian dissertation in comparison with its forerunner, the famous George Werner's De admirandis Hungariae aquis hypomnematium. It seems that Werner's text, although supplemented with new information from other sources, was used mainly in the first part of each chapter as a source of data and information that was subsequently philosophically analysed in the second part of each chapter. Each chapter in the Tyrnavian dissertation, therefore, consists of two parts, the first being descriptive, the second analytic. The paper

also addresses the didactical aspect of the text and the role it may have played in the pedagogical process.

Mgr. Jozef Kordoš, PhD., Trnavská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra klasických jazykov, Hornopotočná 23, 918 43, Trnava, katarina.karabova@truni.sk

* * *

Lubor Kysučan: Motivy z antických dejín v diele Bohuslava Balbína

Príspevok analyzuje motivy z antických dejín v literárnom diele Bohuslava Balbína. Nabídnú príklady motivů z klasickej historie v Balbínovej diel, ale zaměří se i na analýzu způsobů jejich využívání (didaktické, vědecké, literární) autorem. Představí primární i sekundární zdroje Balbínových znalostí antických dejín, způsoby jejich recepce a klíčovou úlohu, jakou hrály etické i politické ideje řeckých a římských historiků při utváření Balbínovy vlastní filozofie dejín. Tyto fenomény budou analyzovány v kontextu jezuitské vzdělanosti a proměňujících se vizí antiky v evropských intelektuálních kruzích a barokní historiografii.

Lubor Kysučan: Motives of the Classical History in the Bohuslav Balbín's Work

The paper analyses motives of the classical history in the Bohuslav Balbín's work of literature. It presents the examples of motives coming from classical history in the Balbín's works, but also aims at the analysis of ways of their use (didactic, scientific, literary) by author. It presents the primary and secondary sources of Balbín's knowledge of classical history, forms of their reception and the key role, that play ethical and political ideas of Greek and Roman historians in the process of forming Balbín's own philosophy of history. These phenomena will be analysed in the context of Jesuit scholarship and changing visions of classical antiquity in the European intellectual circles and historiography of the era of Baroque.

doc. PhDr. Lubor Kysučan, Ph.D., Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií, Joštova 218/10, 602 00 Brno, Česká republika, kysucan@fss.muni.cz

* * *

Ivan Lábaj: Vir bonus, dicendi peritus – zachované reči J. Sambuca

Hoci sa v sekundárnej literatúre často označuje za polyhistora, okrem edičnej činnosti sa uhorský humanista Ján Sambucus (1531 – 1584) prezentoval najčastejšie ako príležitostný básnik, historiograf či autor prozaických diel na rozmanité témy. Popri všetkých týchto dielach však vyšli tlačou aj viaceré jeho reči, ktoré v niektorých prípadoch

aj osobne predniesol. Celkovo ich je osem, pričom väčšinou ide o reči pohrebné. Najstaršia reč pochádza z roku 1552, zatiaľ čo posledná reč vyšla tlačou roku 1581. Tento príspevok postupne predstaví všetky dochované reči, priblíži okolnosti ich vzniku, ich dopad či ďalší život a posluží ako báza pre pripravovaný projekt analyzujúci Sambucovu rečnícku činnosť.

Ivan Lábaj: *Vir bonus, dicendi peritus* – Preserved Speeches of J. Sambucus

Although often referred to as a polymath in secondary literature, the Hungarian humanist Johannes Sambucus (1531 – 1584) was primarily recognized for his editorial work and frequently presented himself as an occasional poet, historiographer, or author of prose on various topics. In addition to these works, he also published several of his speeches, some of which he delivered personally. There are eight speeches altogether, most of which are funeral orations. The earliest speech dates back to 1552, while the last was published in 1581. This paper will systematically introduce all extant speeches, explore the circumstances of their creation, impact, and subsequent reception, and serve as a foundation for a forthcoming project analyzing Sambucus' rhetorical contributions.

Mgr. Ivan Lábaj, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra klasickej a semitskej filológie, Gondova 2, 811 02 Bratislava, Gondova 2, 811 02 Bratislava, ivan.labaj@uniba.sk

* * *

Frederik Pacala: Niceta de Remesiana a jeho *De utilitate hymnorum*

Príspevok sa venuje osobnosti Nicetu de Remesiana, významného ranokresťanského biskupa a teológa, a jeho kázni *De utilitate hymnorum*. Tento text predstavuje dôležitý príspevok k diskusii o úlohe hudby a spevu v kresťanskej liturgii. Niceta obhajuje spev žalmov ako neoddeliteľnú súčasť modlitieb a bohoslužieb, pričom zdôrazňuje jeho teologický, pedagogický a duchovný význam. Argumentácia je podložená biblickými textami zo Starého a Nového zákona, a polemizuje s odporcami spevu, ktorí považovali hudbu za zbytočnú alebo nevhodnú. Príspevok analyzuje kľúčové aspekty Nicetovho diela, ako je jeho odmietnutie hudobných nástrojov v prospech ľudského hlasu, dôraz na harmóniu a skromnosť pri speve, a jeho apologetický štýl. Cieľom príspevku je poukázať na Nicetov pohľad na hudbu ako nástroj na šírenie viery, posilnenie duchovného života a budovanie kresťanskej identity v ranom kresťanskom období.

Frederik Pacala: Niceta de Remesiana and his *De utilitate hymnorum*

The paper focuses on Niceta of Remesiana, a prominent Early Christian bishop and theologian, and his sermon *De utilitate hymnorum*. This text represents an important contribution to the discussion on the role of music and singing in Christian liturgy. Niceta

defends the singing of psalms as an integral part of prayers and worship, emphasizing its theological, pedagogical, and spiritual significance. His arguments are supported by biblical texts from both the Old and New Testaments and counter the views of opponents who considered music unnecessary or inappropriate. The paper analyzes the key aspects of Niceta's work, including his rejection of musical instruments in favor of the human voice, his emphasis on harmony and modesty in singing, and his apologetic approach. The aim of the paper is to highlight Niceta's perspective on music as a tool for spreading faith, strengthening spiritual life, and shaping Christian identity in the Early Christian period.

Mgr. et. Mgr. Frederik Pacala, Ph.D., Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra klasickej a semitskej filológie, Gondova 2, 811 02 Bratislava, frederik.pacala@uniba.sk

* * *

Emilia Pavláková – Mária Šibalová: Výučba grécko-latinskej lekárskej terminológie na stredných zdravotníckych školách

Počiatky európskej medicíny a s tým súvisiacej medicínskej terminológie siahajú do grécko-rímskej antiky. Tento historický kontext zdôrazňuje význam grécko-latinskej terminológie ako neoddeliteľnej súčasti vzdelávania zdravotníckych pracovníkov. Od začiatku štúdia sa študenti zdravotníckych odborov stretávajú s touto terminológiou, ktorá zostáva dôležitou súčasťou ich praxe počas celej kariéry. Preto je latinský jazyk zahrnutý ako kľúčový predmet v špecializovanom učebnom pláne stredných zdravotníckych škôl, zameraných na budúcich zdravotníckych odborníkov. Tento článok skúma organizáciu výučby latinského jazyka na stredných zdravotníckych školách, pričom poukazuje na charakteristiky tohto predmetu a jeho vzdelávacie ciele. Prehľadáva vzdelávacie štandardy a učebné plány, hodnotí efektivitu súčasných vyučovacích postupov a delí sa o skúsenosti z výučby latinského jazyka na týchto inštitúciách. Cieľom je poskytnúť komplexný prehľad o súčasnom stave výučby latinského jazyka na stredných zdravotníckych školách a navrhnúť stratégie na jeho zlepšenie.

Emilia Pavláková – Mária Šibalová: Teaching of Greco-Latin Medical Terminology in Secondary Medical Schools

The origins of European medicine, and consequently medical terminology, can be traced back to the Greco-Roman antiquity. This historical context underlines the importance of Greco-Latin terminology as an essential component of healthcare professionals' education. From the onset of their studies, healthcare students engage with this terminology, which remains integral throughout their careers. As such, the Latin language is included as a core subject in the specialized curriculum of secondary medical schools,

aimed at future healthcare professionals. This paper examines the organization of Latin language instruction in secondary medical schools, highlighting the subject's characteristics and educational objectives. It reviews the educational standards and curriculum, assessing the effectiveness of current teaching practices and sharing experiences from Latin language instruction in these institutions. The goal is to present a comprehensive overview of the current state of Latin language education in secondary medical schools and to propose strategies for its enhancement.

Mgr. Ema Pavl'áková, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Lekárska fakulta, Ústav lekárskej terminológie a cudzích jazykov, Moskovská 2, 811 08 Bratislava, ema.pavlakova@fmed.uniba.sk

Mgr. Mária Šibalová, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Lekárska fakulta, Ústav lekárskej terminológie a cudzích jazykov, Moskovská 2, 811 08 Bratislava, maria.sibalova@fmed.uniba.sk

* * *

Daniela Rošková: Testimonia registri Varadiensis: Hľadanie práva podľa Varadínskeho registra

Na území stredovekého Uhorského kráľovstva sa, podobne ako v celej Európe, spory často riešili Božími súdmi - ordálmi. V prípadoch, keď chýbali dostatočné dôkazy, pristúpilo sa k Božej skúške, pri ktorej sudca podrobil jednu zo strán bolestivej alebo nepríjemnej skúške. Podľa zákona kráľa Kolomana (1095 - 1116) sa ordály konali len v asi 20 cirkevných inštitúciách: v katedrálach a v niektorých väčších prepoštvách. Medzi ne patrila aj katedrála vo Veľkom Varadíne (dn. Oradea, Rumunsko). Texty záznamov zo súdnych procesov z rokov 1208 - 1235, ktoré sa o niekoľko storočí neskôr našli v sakristii katedrály, spolu s textom obradu súvisiaceho s Božím súdom zozbieral a vytlačil veľkovaradínsky biskup frater Juraj Utišinovič (Georgius Martinuzzi, Frater Georgius) v roku 1550 v Kluži pod názvom *Ritus explorandae veritatis, quo Hungarica natio in dirimendis controversiis ante annos trecentos et quadraginta usa est et ejus testimonia plurima, in Sacratio summi templi Varadiensis reperta...* Tento corpus nazývame Varadínsky register. Rukopis slúžiaci ako podklad pre publikáciu sa stratil, no niektoré exempláre tlačenej knihy sa zachovali dodnes. V roku 1903 vydal János Karácsonyi s pomocou Samu Borovszkého vo veľkom náklade faksimile odpis klužskej tlače a text Varadínskeho registra v chronologickom poradí s kritickým aparátom pod názvom *Testimonia registri Varadiensis ordine chronologico digesta*. Varadínsky register a jeho pripravované kritické bilingválne vydanie bude predmetom príspevku.

Daniela Rošková: Testimonia Registri Varadiensis: An Investigation into Judicial Practices According to the Regestrum Varadinense

In the medieval Kingdom of Hungary, as in much of Europe, disputes were frequently resolved through the ordeal system, known as God's courts. When conclusive evidence was lacking, an ordeal was administered, subjecting one party to a physically demanding or unpleasant test as a means of divine judgment. Under the reign of King Coloman (1095 - 1116), these ordeals were conducted in approximately twenty ecclesiastical institutions, primarily in cathedrals and larger provostships. Notably, the cathedral in Veľký Varadín (modern-day Oradea, Romania) was among these institutions. Records of trials held between 1208 and 1235, discovered centuries later in the sacristy of the cathedral, along with the ceremonial text pertaining to God's judgment, were compiled and published in 1550 by Bishop of Veľký Varadín, Georgius Martinuzzi (Frater Juraj Utišinovič, Frater Georgius) in Cluj. This publication, titled *Ritus explorandae veritatis, quo Hungarica natio in dirimendis controversiis ante annos trecentos et quadraginta usa est, et ejus testimonia plurima, in Sacratio summi templi Varadiensis reperta*, is collectively known as the Register of Varadín (*Regestrum Varadinense*). Although the original manuscript used for this publication has been lost, some copies of the printed book have survived. In 1903, János Karácsonyi, with the assistance of Sam Borovszky, produced a facsimile edition of the Cluj publication, presenting the Varadín register chronologically with a critical apparatus under the title *Testimonia registri Varadiensis ordine chronologico digesta*. This paper will focus on the *Regestrum Varadinense* and its forthcoming critical bilingual edition.

Mgr. et Mgr. Daniela Rošková, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra všeobecných dejín, Gondova 2, 811 02 Bratislava, daniela.roškova@uniba.sk

* * *

Nicol Sipekiová: Ioannes Ivancsics: Institutiones logicae (Tyrnaviae, 1757) / Ján Ivančič: Základy logiky (Trnava, 1757)

Predmetom príspevku je slovenský preklad časti učebnice logiky *Institutiones logicae* od filozofa Jána Ivančiča (1722 - 1784), ktorá vyšla v Trnave roku 1757 v akademickej tlačiarni Spoločnosti Ježišovej. Príspevok približuje okolnosti vzniku predmetného prekladu v nadväznosti na niekdajší filozofický projekt *Antológia z diel profesorov pôsobiacich na historickej Trnavskej univerzite* (2016), ako aj predstavuje vlastný proces tvorby slovenského prekladu so zameraním na osobitosti, terminologické úskalia a zaujímavosti filozofického textu, ktorý dlho slúžil ako uznávaný didaktický materiál na účely vyučovania logiky.

Nicol Sipekiová: Ioannes Ivancsics: Institutiones logicae (Tyrnaviae, 1757) / Ioannes Ivancsics: Institutiones logicae (Tyrnaviae, 1757)

The subject of the article is the Slovak translation of a section from the textbook of logic entitled *Institutiones Logicae* by philosopher Ján Ivančič (1722 – 1784), published in Trnava in 1757 by the Jesuit Society's academic press. The article examines the circumstances surrounding the creation of this translation, linking it to the former philosophical project *Anthology of Works by Professors of the Historical Trnava University* (2016). It also presents the process of producing the Slovak translation, focusing on the specific features, terminological challenges, and curiosities of the philosophical text, which long served as a respected didactic material for teaching logic.

18

Mgr. Nicol Sipekiová, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Farmaceutická fakulta, Katedra jazykov, Odbojárov 10, 811 02 Bratislava, nicola.sipekiova@uniba.sk

* * *

František Šimon: Dizertácia F. J. Fukera *Generalia medicinae* (Tyrnaviae, 1773)

Friedrich Jakob Fuker (1749 – 1805), rodák z Košíc, bol absolventom Lekárskej fakulty historickej Trnavskej univerzity. Témou jeho dizertácie *Generalia medicinae* nie je konkrétna choroba, ale všeobecná metodologická problematika. Dizertácia sa začína históriou a metódami medicíny, pokračuje rôznymi disciplínami ako anatómia, fyziológia, patológia a končí farmáciou a „praxis“. V knižnici budapeštianskej Univerzity Loránda Eötvösa sa nachádza aj rukopis tejto dizertácie s povolením na vydanie podpísaným profesorom anatómie V. Trnkom a dekanom lekárskej fakulty Gilgom de Gilgenburg. Prvé dva citáty z diel Plauta a Persa naznačujú, že autor sa chystá hovoriť pravdu o súčasnom stave medicíny. Fuker kritizuje dobovú medicínu a historici medicíny ho chvália za niektoré nové progresívne myšlienky. Dizertácia obsahuje brilantnú satiru na výučbu anatómie, ktorú absolvoval počas štúdia vo Viedni. Pasáže s Fukerovými vlastnými reflexiami sa striedajú s úsekmi, kde odkazuje na mnohé lekárske authority, a je možné, že využíval tzv. *loci communes*. Na dvoch miestach sa vyjadruje aj k zdravotnej starostlivosti v Uhorsku. Stav medicíny v Uhorsku je podľa neho miestami žalostný, pretože krajina bola vyčerpaná tureckými vojnami a veda nebola prioritou. Na druhej strane autor chváli Uhorsko za jeho bohatstvo liečivých prostriedkov a spomína slávnych podomových predavačov liečivých olejov a masť. Porovnanie s rukopisom ukazuje pomerne veľa zmien, často štylistických, ale nájdú sa aj prípady, keď je celá veta alebo celý odsek rukopisu v tlačenej verzii vynechaný, a naopak, v tlači sa objavujú pasáže, ktoré v rukopise nie sú.

František Šimon: F. J. Fuker's dissertation *Generalia medicinae* (Trnava, 1773)

Friedrich Jakob Fuker (1749 – 1805), a native of Košice, was a graduate of the Medical faculty of the historical Trnava University. The topic of his dissertation, *Generalia medicinae*, is not a particular disease but a general, methodological one. The thesis begins with the history and methods of medicine and continues with the various disciplines, anatomy, physiology, pathology, and ends with pharmacy and "practice". In the library of Budapest's Loránd Eötvös University there is also a manuscript of this dissertation with permission to publish given by V. Trnka, anatomy professor, and Gilg de Gilgenburg, dean of the medical faculty. The first two mottoes, from Plautus and Persius, immediately suggest that the author is about to tell the truth about the present state of medicine. Fuker criticizes contemporary medicine, and historians of medicine praise him for some new progressive ideas. The dissertation contains a brilliant satire of the anatomy teaching he received while studying in Vienna. Passages with Fuker's own reflections are interspersed with sections in which he refers to many medical authorities and it is possible that he used the so-called *loci communes*. In two places he also comments on health care in Hungary. The state of medicine in Hungary is sometimes lamentable, because the country was exhausted by the Turkish wars and the sciences were not so important. On the other hand, the author praises Hungary for its wealth of medicinal remedies and mentions the famous door-to-door salesman of medicinal oils and ointments. Comparison with the manuscript shows quite a lot of changes, often stylistic, but there are also cases that a whole sentence, a whole paragraph of the manuscript is omitted in the print, and vice versa, there is something extra in the print compared to the manuscript.

19

Prof. PhDr. František Šimon, CSc., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, Katedra klasickej filológie, Moyzesova 9, 040 01 Košice, frantisek.simon@upjs.sk

* * *

Angela Škovierová – Miriam Poriezová: Edície a spracovanie starších latinských textov v periodiku *Solemnia Kishontanae* (1809 – 1842)

Už od čias stredoveku považovali doboví učitelia za potrebné sprostredkovať vzdelanému okruhu čitateľov aj staršie, zabudnuté alebo menej známe texty. Preto vznikali spočiatku rukopisné kódexy obsahujúce zbierky takýchto textov a neskôr, po vynájdení kníhtlače aj tlačené edície starovekých a stredovekých textov. 19. storočie prinieslo obnovený záujem o staršie texty, a to aj v súvislosti so vznikom učených spoločností, ktorých náplňou bol aj historický a národopisný výskum. Na našom území vydávala Malohontská učená spoločnosť v rokoch 1809 – 1842 periodikum *Solemnia Bibliothecae Kishontanae*. Predstavitelia Malohontskej učenej spoločnosti v ňom publikovali rôzne články súvisiace s dejinami, kultúrnou a cirkevnou históriou, vlastivedné a filozofické štúdie, články osvetového charakteru a iné drobné príspevky. Mnohé z nich boli edíciami, resp. reedíciami starších rukopisných alebo tlačených dokumentov. Hoci sa zborník ako celok sa už viac ráz stal predmetom záujmu bádateľov z rôznych oblastí, edíciám starších

latinských textov, ktoré v ňom boli publikované sa doteraz nikto nevenoval. V predloženej štúdiu by sme chceli identifikovať tieto texty a všímať si v nich editorské zásahy zostavovateľa, ktorý ich pripravoval pre vzdelaných čitateľov z polovice 19. storočia.

Angela Škovierová – Miriam Poriezová: Editions and Treatments of Older Latin Texts in Periodicals Solennia Bibliothecae Kishontanae (1809 – 1842)

Since the Middle Ages, scholars of the time considered it necessary to convey even older, forgotten, or lesser-known texts to an educated circle of readers. Therefore, initially manuscript codices containing collections of such texts were created, and later, after the invention of the printing press, printed editions of ancient and mediaeval texts as well. The 19th century brought a renewed interest in older texts, also in connection with the emergence of learned societies whose content was also historical and ethnographic research. In the territory of today's Slovakia, the Malohont learned society published the periodical *Solennia Bibliothecae Kishontanae* in the years 1809 – 1842. In it, representatives of the Malohont learned society published various articles related to history, cultural and church history, ethnographic and philosophical studies, educational articles, and other small contributions. Many of them were editions, or re-editions, of older manuscripts or printed documents. Although the collection of texts as a whole has been the subject of interest for researchers from various fields more than once, no one has yet paid attention to the editions of older Latin texts that were published in them. In the presented study, we would like to identify these texts and note the editorial interventions of the compiler who prepared them for educated readers in the middle of the 19th century.

Mgr. Angela Škovierová, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Lekárska fakulta,
Ústav lekárskej terminológie a cudzích jazykov, Špitálska 24, 813 72 Bratislava,
angela.skovierova@fmed.uniba.sk

Mgr. Miriam Poriezová, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Univerzitná knižnica,
Kabinet retrospektívnej bibliografie, Michalská 1, 814 17 Bratislava,
miriam1773@gmail.com

* * *

Jiří Šubrt: Konfesionální charakter Augustinových Vyznání

Příspěvek se zabývá „konfesionálním“ charakterem Augustinových *Vyznání*, který činí toto dílo tak jedinečným a dodává mu zvláštní naléhavosti. Cílem příspěvku je ukázat, že konfesionální ráz tohoto díla je výsledkem rafinované narativní strategie, která je založena na několika paradoxech. Zprostředkovává totiž osobní zpověď autora, která

zdanlivě probíhá pouze v mysli vyznávajícího se subjektu a je adresována výhradně Bohu. Navzdory tomu, že je tato komunikace určena primárně tomuto posluchači, tiše počítá s přítomností dalších „stínových posluchačů“, kteří jsou ve skutečnosti pravými příjemci této konfesionální výpovědi. A to přesto, že samo vyznávání se realizuje v neartikulované podobě srozumitelné pouze jejímu primárnímu adresátovi a je tedy z principu jakémukoli lidskému posluchači nepřístupné. Nějakým záhadným způsobem se však tato promluva dostává na veřejnost a nabývá verbalizované podoby, aniž by bylo zřejmé, kdo ji publiku tlumočí. Stejnou záhadou je, jak je toto vyznání transformováno do písemné podoby, kterou má čtenář k dispozici. Právě tato nereálná komunikační situace, založená na iluzi, že recipient textu přímo participuje na nějakém navýsost intimním aktu, který není určen jeho uším a k němuž nějakým neznámým způsobem získává přístup, zvyšuje působivost celého díla a paradoxně mu dodává na věrohodnosti.

Jiří Šubrt: The Confessional Character of Augustine's *Confessions*

This paper examines the "confessional" character of Augustine's *Confessions*, which makes this work so unique and gives it a particular sense of urgency. The aim of the paper is to show that the confessional character of this work is the result of a sophisticated narrative strategy based on a number of paradoxes. In fact, it conveys an intimate private confession (*confessio*) of the author, which seems to take place only in the mind of the confessing subject and is addressed exclusively to God. Despite the fact that this communication is addressed primarily to this addressee, it tacitly assumes the presence of other "ghostly participants" who are in fact the true recipients of this confessional narration. This happens despite the fact that the confession itself is realized in an inarticulate form intelligible only to its primary addressee and is therefore in principle inaccessible to any human listener. Yet somehow, mysteriously, it reaches its human public and takes the verbalized form, without being obvious who is mediating it to the audience. Equally mysterious is how this confession is transformed into the written form accessible to the reader. This unnatural communicative situation – which creates an impression that the recipient is participating in something that is deeply intimate, inexpressible in words and not intended for his ears – is enormously powerful, and paradoxically it enhances the credibility of the author's personal confession.

doc. PhDr. Jiří Šubrt, Ph.D., Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra latinského jazyka a kultury, Ostravská univerzita tř. Čs. legií 150/9, 701 03 Ostrava, jiri.subrtl@osu.cz

* * *

Karla Vymětalová: Omáčka garum a Apiciovo dílo *De re coquinaria*

Omáčka garum, připravovaná z ryb je jedním z nejcharakterističtějších produktů používaných v římské kuchyni i vysoce žádaným a ceněným vývozním artiklem. Její praktické využití lze sledovat v díle De re coquinaria, jehož autorství je připisováno římskému gurmánovi Marku Gaviu Apiciovi žijícímu v 1. st. n. l.

Karla Vymětalová: The *Garum* Sauce and Apicius's Work *De re coquinaria*

Garum sauce, prepared from fish, is one of the most characteristic products used in Roman cuisine and a highly sought-after and valued export item. Its practical use can be traced back to the work De re coquinaria, whose authorship is attributed to the Roman gourmet Marcus Gavius Apicius, who lived in the 1st century AD.

22

PhDr. Karla Vymětalová, Ph.D., Slezská univerzita v Opavě, Filosoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historických věd, Masarykova třída 343/37, 746 01 Opava, Česká republika, karlitka.vymetalova@seznam.cz

* * *

Svorad Zavarský: Trnavské dejiny Byzancie a Osmanskej ríše

V rokoch 1738 – 1742 vyšli tlačou Trnavskej univerzity byzantské dejiny v ôsmich zväzkoch, ktorých zostavovateľom bol jezuita František Borgia Kéri. Epitome historiae Byzantinae predstavuje kompendium dejín Byzancie od Konštantína Veľkého po pád Konštantínopolu, pričom sa pramenne opiera o benátsky korpus byzantských historikov (1729 – 1733). Kériho dielo, ktoré Agostino Pertusi charakterizoval ako „la prima trattazione separata della storia bizantina“ (Storiografia umanistica e mondo bizantino, 1967, s. 110), dosiaľ napriek svojmu prvenstvu nevzbudilo záujem vo vedeckej komunite. Rovnako nepovšimnuté ostali aj deväťdielne dejiny Osmanskej ríše (Imperatores Ottomanici a capta Constantinopoli), ktoré v rokoch 1747 – 1752 vydával Mikuláš Schmitth SJ. Schmitth sa síce v úvode odvoláva na klasické diela Paula Rycauta a Giovanniho Sagreda, no sám čerpal z veľkého množstva uhorských, byzantských a európskych historikov. Obidve diela kladú dôraz na uhorsko-byzantské, resp. uhorsko-osmanské vzťahy. Cieľom príspevku je ponúknuť niekoľko základných postrehov o týchto kompendiách, ktoré predstavujú ideálny materiál pre digitálne edičné spracovanie.

Svorad Zavarský: The Tyrnavian Histories of Byzantium and the Ottoman Empire

Between 1738 and 1742, the University of Trnava published an eight-volume Byzantine history compiled by the Jesuit František Borgia Kéri. Epitome Historiae Byzantinae serves as a compendium of Byzantine history, covering the period from Constantine the Great to the fall of Constantinople. It is grounded in the Venetian corpus of Byzantine historians (1729 – 1733). Agostino Pertusi described Kéri's work as "la prima trattazione separata della storia bizantina" (Storiografia umanistica e mondo bizantino, 1967, p. 110). Despite

its pioneering nature, this work has thus far failed to attract scholarly attention. Similarly overlooked are the nine-volume Ottoman histories (Imperatores Ottomanici a capta Constantinopoli), published between 1747 and 1752 by Mikuláš Schmitth SJ. In the introduction, Schmitth references classical works by Paul Rycaut and Giovanni Sagredo but also draws extensively from a wide array of Hungarian, Byzantine, and European historians. Both works emphasize Hungarian-Byzantine and Hungarian-Ottoman relations. This paper aims to provide some preliminary insights into these compendia, which represent ideal material for digital editorial processing.

Mgr. Svorad Zavarský, PhD., Historický ústav SAV, v. v. i., Klemensova 19, P.O.BOX 198, Bratislava, Slovenská republika, svorad.zavarsky@savba.sk

* * *

23